

PATTE, Geneviève: *Laissez-les lire! Les enfants et les bibliothèques*. Paris, 1978, Les Éditions ouvrières. 293 p.

Hagyjátok őket olvasni! A gyerekek és a könyvtárak.

A címlapon *Helen Oxenbury* rajza. Angol humor: egy gyerek, akinek már csak a torzonborz beat-frizurája és a rémült szemei látszanak ki egy öreg vasfazékból. Körülötte a felnőttek, a papa, egy rendőr és egy hivatalnokféle, amint leplezetlen dühvel gyömöszölik befelé. A fazék alatt ég a tűz. Még egy pillanat – és a tanítónő, aki ott áll készenlétben, ráteszi a fődőt, és a gyerek eltűnik a vasfazékban.

Ezt a vérfagyasztó karikatúrát ellenpontozza mindjárt a bevezetőben a szerző. „Egy téli estén, véletlenül, a párizsi Boutebrie utcán kószáltam – kezdi, mintha regényt írna – és megálltam az Heure joyeuse ablakai előtt.” A látvány, a könyvtár hangulata, a gyerekek vidámsága és az a mód, ahogy a két könyvtáros foglalkozott velük, olyan nagy hatást gyakorolt rá, hogy reggel visszatért a könyvtárba, és egész életére elkötelezte magát a gyermekkönyvtáros pálya mellett. Az első benyomása az évek során meggyőződéssé vált: a gyermekkönyvtár az egyetlen olyan hely, ahol a gyerek nincs kitéve a felnőttek önkényének, ahol komolyan veszik, meghallgatják, jól érezheti magát.

G. P. pályája tehát az Heure joyeuseben indult (magyarul kedvesen, de szokatlanul hangzik a könyvtár elnevezése: Boldog, vagy Vidám óra). Ez a könyvtár USA alapítványból 1924-ben létesült. Irattárában még megvan *Eugène Morel* megnyitó beszéde, amelyben a könyvtár célját így határozta meg: „Permanens önképzésre kell ösztönöznie a gyerekeket.”. Módszerként a foglalkozások hajlékony, dinamikus szervezését ajánlotta. A legfontosabbnak a könyvtáros gyermek iránti fogékonyságát tartotta. Már 1924-ben – amikor még a rádió is ritkaságszámba ment, s a TV-nek híre-hamva sem volt – hangsúlyozta a „médiák világába” való bevezetés időszerűségét.

A húszas években megbotránkoztató újítás volt, hogy nem választották szét az olvasókat sem kor, sem nem szerint. Máig megmaradt az a gyakorlat, hogy a könyvtáros minden könyvet elolvas, mielőtt a gyerekek odaadná, s a legjobbabból több példányt tesz a szabadpolcra. (A szabadpolc is újítás volt!) A meseórák ünnepi alkalmak. Nagyobb

gyerekek, szülők, egyetemisták tartották a felolvasásokat – s tartják ma is. A könyvtárnak egyetlen hiányossága, hogy nem kapcsolódik hozzá felnőtt részleg.

Az Heure joyeuse-ből G. P. útja előbb a müncheni Internationale Jugendbibliothek-ba, majd egy New York-i közkönyvtár gyermekrészlegébe vezetett (1961–63). Új feladatként a bevándorlók, illetve a vendégmunkások gyerekeivel való foglalkozás jelentkezett. A meseórák során már nemcsak a mesélés, hanem a meséltetés is nagy szerepet kapott. Anyanyelvükön, saját népi meséiket mondták el a gyerekek és a szülők. A szülőföldjük ünnepeit a könyvtárban ünnepelték, népi dalakat énekelték.

Párizsba visszatérve G. P. bekapcsolódott a Gyermekkönyvtáros Olvasókörök munkájába. Ilyen olvasókörök – mint a könyvtárosok önkéntes társulásai – Franciaországban elszórtan működtek. Kéthavonta összeállították az újdonságok jegyzékét, mi úgy mondanánk – recenziókkal, s eljuttatták az érdekelteknek (a kiadvány címe 1965-től: *Revue des livres pour enfants*). Megoldották a gyermekkönyvtári munka dokumentálását, és megkezdték a gyermekkönyvtárosok szakmai továbbképzését.

Ezeket a feladatokat 1965-ben átvette az akkor megnyitott Joie par les livres (A könyvek öröme) elnevezésű clamarti könyvtár. G. P. ma ennek az intézetnek a vezetője. Clamart Párizs külső övezetébe tartozó ipari lakótelep. A központjában lévő épület még ma is Európa legkorszerűbb és legszebb gyermekkönyvtárai közé sorolható. 19 munkatársa a következő osztályokon dolgozik (a felsorolás egyben funkciórendszerét is mutatja): maga a gyermekkönyvtár, dokumentációs központ, publikációk szerkesztősége, a már említett könyvtáros olvasókörök titkársága, továbbképzési osztály. A könyvtárban 3 állandó munkatárs és több francia, ill. külföldi ösztöndíjas specialista foglalkozik az átlagosan 2000 körüli gyermekolvasóval.

A kötet további részei arra a tapasztalati anyagra épülnek, amelyet itt, ebben a műhelyben megfigyelések és kísérletek során gyűjtött össze a szerző.

A könyvtár szerepe a gyerek életében

Új szempontokkal, rendkívül meggyőző módon fogalmazza meg G. P. korunk információözonének negatív hatását a gyerekekre. A gyerek általában nem kap választ az őt valóban érdeklő kérdésekre. Mit tud felelni egy felnőtt arra, hogy miért kék az ég és miért zöld a fű? Nincs idő arra, hogy az új ismeretet beépítsük a meglévők közé. A kíváncsiság így eltompul, „megszokjuk, hogy nem értjük”. – Az iskola szerepe csökken. Felmérés szerint a gyerek 10 ismeretegysége közül csak kettőt kapott az iskolától, a többit főként a TV-től. – A szülők többnyire „távol vannak”, Clamartban különösen számos „kulcsos gyerek” ténfereg az utcákon (az üres lakás kulcsát a nyakukba kötött zsinóron hordják). Mire van tehát szükségük? Helyes információkra, derűs környezetre és arra, hogy „az életre neveljék” őket. Minderre a könyvtár – ha vállalja a feladatot – képes, sőt, egyedül a könyvtár képes.

A bőség zavara

A következő fejezet a könyvválasztás nehézségeiről szól. A francia elemi iskolákban osztálykönyvtárak vannak és bibliobuszos szolgáltatás. Az osztálykönyvtárak összetétele kizárólag a tanító gondosságán múlik, tehát esetleges. Többnyire a kiadók elfekvő készletei, a maradék és a gyerekek megúnt, vagy eleve érdektelen könyvei kerülnek ide. A választás ebből a kínálatból nem sok jóval kecsegtet. – A szülők elég sok könyvet vásárolnak a gyerekeknek. Az ő választásukat gyermekkori emlékeik vagy a kiadók prospektusai befolyásolják. Sok szülő még könyvesboltba se szívesen megy, hanem a szupermarket polcáról, vagy az újságosbódéból veszi a könyvet.

A könyvtáros tudja, hogy a gyerek 5 és 15 éves kora között maximálisan 500 könyvet tud elolvasni. Azt is tudja, hogy a gyerek szívesen újraolvassa a kedves könyveit, így a nagyon széles választék helyett jól szelektált állomány kialakítására törekszik. G. P. egyetért *MacColvinnel*, aki a gyermekkönyvtárra vonatkozóan irányszámként az 1500–2000 címet (féleséget) adta meg.

Mi legyen tehát a könyvtárban? Képeskönyvek, a nélkülözhetetlen „sikerkönyvek”, főként azok, amelyeket a TV éppen időszerűvé tett, sok klasszikus, sok folyóirat és újság, médiák és játékok.

Röviden ír a gyermekkönyvtár katalógusrendszeréről. A betűrendes szerzői katalógust a gyerekek elég hamar megszokják. A kicsik a besorolást a képeskönyvek betűrendbe rakásával gyakorolják. A címkatalógust praktikus megoldásnak találja, mert a gyerekek jobban emlékeznek a könyv címére, mint a szerző nevére. Több érv szól viszont az ellen, hogy a szépirodalmat korosztályok számára, vagy témák szerint bontsák akár a katalógusban, akár szabadpolcon. A francia gyermekkönyvtárakban általános a Dewey-rendszer. Ennek legfőbb előnyét abban látja, hogy a felnőtt könyvtárban is használatos. Jó, ha ezt kiegészíti egy tárgyszókatalógus. Nem tartja rossznak a kötet-katalógusokat. Dániában például ilyenek vannak a repülőtereken, a fogorvosi várószobákban, az iskolákban. – Franciaországban nincs központi céduellaállítás. Egy munkaközösség dolgozik azon, hogy a gyerekek számára egyszerűsített címleírásokat a gyermekkönyvtárak lehető leg szélesebb körében meghonosítsa.

Mozgalmas könyvtári élet

Ez a fejezet a nehezen fordítható „L’animation” címet viseli, ami tartalmilag még legközelebb áll a némileg körvonalazatlan magyar „könyvtárpedagógia” kifejezéshez. Abból a köztudott tényből indul ki, hogy az iskola – minden törekvése ellenére – csak növeli a szociális-kulturális egyenlőtlenségeket. G. P. itt bizonyítja a bevezetőben hangsúlyozott meggyőződését, azt, hogy a gyermekkönyvtár az egyetlen olyan hely, ahol a gyereket emberszámba veszik, s hozzáfűzi: ahol nivellálhatók a társadalmi helyzetből adódó különbségek. Ez a szerepvállalás azonban megfontolandó következményekkel jár. Lehet, hogy a könyvek másodlagosak lesznek, és egyre inkább előtérbe kerülnek az egyéb foglalkozások, a napközi otthon jelleg, az animáció.

A gyereket az vonzza leginkább a könyvtárba, hogy ott mindig történik valami. Azt a hangulatot, amit a könyvtárban a legjobbnak tart Lev Kassil gyermekhősének szavaival fogalmazza meg (az 1934-es megjelenésű Képzeltbeli utazás c. könyvből): „Vidáman és szorgalmasan dolgoztunk, előadásokat rendeztünk, könyv-vitákat... év végén meghívtuk a szüleinket, kitakarítottuk a könyvtárat, feldíszítettük... csak a mamák jöttek el. Feltűzték a kontyukat a legszebb fésűjükkel, nagy, kidolgozott kezüket a sáljuk alatt összekulcsolták... Dino és Zorka teával kínálta őket és süteménnyel...” Érdekes és számunkra – most az új tanterv bevezetésének idején – nagyon aktuális G. P. álláspontja az iskola és a könyvtár kapcsolatának sokat vitatott kérdésében. Az együttműködés a könyvtár számára is hasznos, hiszen az iskolában találjuk meg potenciális olvasóink teljes körét, s itt találkozhatunk a szülőkkel is. Az „órák a könyvtárban”-gyakorlatról azonban a következőket írja: „...a fix időpontra jó előre megtervezett foglalkozások ritkán hozzák meg a kívánt eredményt. Az ehhez szükséges nehézkes szervezés könnyen arra vezet, hogy a könyvtárhasználat mesterkéltséggé és unalmas lesz... és a gyerek a könyvtárban az iskola függelékét látja. Az együttműködésnek ez a formája mindenképpen túlterheli a könyvtárost, aki iskolai segédszemélyzetté degradálódhat. Nem lesz ideje arra, hogy saját szerepére felkészüljön. A rendezvények előkészítését kénytelen felületesebben végezni, elmarad a könyvek és az egyéb dokumentumok alapos áttanulmányozása.”

Működési feltételek

Egy gyerekkönyvtárnak G. P. szerint tulajdonképpen két övezete van: az egyik a csendes foglalkozásnak fenntartott rész, a másik a közösségi övezet. Csendes foglalkozáson nemcsak az olvasás értendő, hanem például a zenehallgatás is.

Alapelvnek tartja a könyvtárárpület flexibilitását. Változnak az igények és a lehetőségek. A működés döntő feltétele azonban maga a gyermekkönyvtáros, akiről mint „a felnőttvilág követéről” beszél. Milyen személyiségjegyek kellenek ehhez a pályához? Kíváncsiság, kiegyensúlyozottság, humor, kommunikációs készség, érzelmi és intellektuális érettség, hogy csak a legfontosabbakat említsük.

Nemzedéki ellentétek

A gyerek zavarja a felnőtteket a könyvtárban, de ne felejtsük el, hogy a felnőtt is zavarhatja a gyereket. Egy-egy szülő azzal a szigorú kikötéssel hozza a gyereket a könyvtárba, hogy fél órát maradhat és nem olvashat képregényt. Mások gyerekkörnyezetbe kerülve valami merev, nagyképű pózt vesznek fel, gyakran agresszívek, vagy teljesen elbátortalanodnak. Mindénnek ellenére a könyvtárosnak vállalnia kell a közvetítő szerepet. Olyan helyzetet kell teremteni, mint egy jól szervezett családban: mindenkinek megvan a külön szobája, de az asztal körül találkoznak.

Ebben az összefüggésben foglalkozik a gyermekkönyvtárosokat fenyegető szakmai ártalommal is. Nem lehet ugyanis évtizedeken keresztül mindig és kizárólag gyerekek

körében élni és dolgozni. Szívesen gondol vissza G. P. a New Yorkban töltött évekre. Az ottani könyvtárakban a könyvtárosok hol a gyerek, hol a felnőtt részlegben dolgoztak. Ez nem jelenti azt, hogy nincs szükség gyermekkönyvtáros specialistákra. Franciaországban a „fejlettebb” könyvtárakban a gyermekkönyvtárosnak semmi köze sincs a felnőtt olvasószolgálathoz, holott ismernie kellene ennek a részlegnek a problémáit is, a legolvasottabb felnőttkönyveket, a folyóiratok széles körét. Lazább és rugalmasabb szervezésre lenne szükség, és akkor a gyerekkönyvtárost nem fenyegetné az elszürkülés veszélye.

A gyermekkönyvtárügy vonatkozásában G. P. könyvének megjelenése az utóbbi évek egyik legnagyobb eseménye. Mindenképpen komplex alkotás. Tárnyilagos és szak-szerű, ugyanakkor szubjektív és szórakoztató olvasmány. A felvetett problémák körül hazai könyvtárainkban is eleven viták zajlanak, s így öröm számunkra, hogy nézeteinket egybevetethetjük a szakma ilyen hivatott és széles látókörű képviselőjének tapasztalataival.

KÁROLYI ÁGNES

